

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Маргарет Димитрова

(Софийски университет „Св. Климент Охридски“)

по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ в направление

2. 1. Филология (Български език – Старобългарски език),

обявен за нуждите на

Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

в ДВ, бр. 31, 12.04.2019 г., стр. 65

Единственият кандидат в този конкурс е д-р Антоанета Джельова, гл. ас. по старобългарски език в Пловдивския университет. Тя кандидатства с монографичен труд и 20 статии, публикувани в академични издания у нас и в чужбина. Авторката е дала и справка за забелязани цитирания, но те вероятно са повече. Според представените документи кандидатката покрива минималните наукометрични изисквания за академичната длъжност „доцент“.

Научните публикации на д-р Джельова са на разнообразни теми, но са обединени от стремежа ѝ да разглежда различни езикови явления от различни периоди на историята на българския език, като използва единна теоретична платформа, предопределила и единния метод, с който тя работи върху различните извори. Това е синергетиката, изхождаща от разбирането за единството на света в неговите различни прояви. Подходът на д-р Джельова е интегрален, доколкото тя се занимава с теория на системите, утвърждаваща изоморфизма на законите в системи с различен характер, като се интересува от отношението среда–система. Боравенето с понятия като *система*, *среда*, *хаос*, *взаимодействия* дава възможност на авторката да влезе в диалог с различни науки и така палеославистиката да напусне сравнително затворената среда, в която се развива. Подходът на д-р Джельова се различава от традиционно използваните методи в старобългаристиката. Той дава възможност на авторката да погледне редица познати езикови явления от нов ъгъл и да предложи решения на спорни въпроси, както и да потвърди съществуващи мнения и хипотези.

Всъщност д-р Джельова успява успешно да приложи този подход, наречен от нея „комплексен системно-синергетичен подход“ към историята на българския език,

защото тя познава издълбоко не само основните факти, но и детайлите в тази история, както и индоевропейското и сравнителното славянско езиковедие и традиционния сравнително-исторически метод. От гледна точка на синергетиката е представена граматиката на старобългарския език (според класическия корпус паметници) в монографичния труд на кандидатката, като тя гледа на морфемите като на микросистеми, в които се отразяват чертите на езиковата система, на която те принадлежат. Монографията има теоретична и практическа част, като и двете ясно представят гледната точка на авторката като лингвист, търсещ интердисциплинарни подходи, и отличните ѝ познания върху старобългарския език. Чрез този нов и необичаен за палеославистиката подход, д-р Джельова изказва мнение, че според състоянието, в което е засвидетелстван старобългарският език в запазените до днес ръкописи от X-XI век, той е език в преход от аглутинативен към флективен тип.

Както споменах, освен с монографичен труд, д-р Джельова кандидатства и с 20 статии, а аз ще се спра на статии по проблеми, с които съм се занимавала по-тясно. Публикациите на д-р Джельова показват, че тя не само отлично владее старобългарския книжовен език и познава неговите паметници, но и че тя е отлично подготвен лингвист, който познава историята на българския език и неговите диалекти – едно необходимо условие за надежден анализ на старите ни писмени паметници. Например, използвайки познанията си по теория на системите и средата, авторката разглежда проблемите на билингвизма, диглосията и интерференцията с конкретни примери от езика на българите преселници в Молдова и Украйна (1.6. в списъка с публикации, от 2014 г.: „Синергетичният подход при изследване на междусистемните езикови взаимодействия билингвизъм, диглосия, интерференция“). Както теоретичната база, използвана от д-р Джельова, така и конкретните езикови явления, записани при теренна работа, обогатяват теорията на езиковите контакти, от една страна, а от друга – историята на българските диалекти. Бих добавила тук към определенията, които авторката дава, че според мене за диглосия можем да говорим само когато са изпълнени не едно, а две условия: 1. когато конкретен носител на езика използва различни форми, стилове, регистри на този език (определяни от лингвистите като такива по установени лингвистични критерии) и 2. ако самият носител на езика ги смята за разновидности на един и същи език, обикновено роден език.

А. Джельова участва в един от най-значимите проекти на Пловдивския университет в сферата на хуманитаристиката, „Паисиада“, и е работила внимателно с

преправки/ преработки на Паисиевата „История славянобългарска“ и преписите им. Наблюденията си над текстовете тя е отразила в статии, които ценя. Например в 1. 5. „Паисиада – системно-синергетичен подход към „История славянобългарска“ и нейните преписи и преводки“ авторката заявява, че съвременното развитие на знанието за системите, от една страна, и за разпространението на преписите на версиите на Паисиевата „История славянобългарска“, от друга, предполага „прилагане на изследователски модел, различен от досегашните, но опиращ се както на теоретичните достижения, така и на конкретния фактологичен материал и интерпретацията му в създадените текстове по темата“ (стр. 159). Тя прилага такъв модел, като чрез него анализира отношенията между различните версии и преписи и същевременно прави разбираемо за различни специалисти знанието за тези отношения, както и пътищата на възприемане и разпространение на Паисиевото слово; т.е. доближава това знание до езика на философията и природните науки.

В статия 2.11. от 2019 г. „За превода от български... на български на Рилската и на Поп-Йоановата преводка на „История Славянобългарска“, А. Джелъова поставя други важни въпроси на рецепцията на Паисиевата „История славянобългарска“, за механизмите на създаване на преводките/ преработките и най-вече – сложния въпрос за адаптирането на съвременен книжовен български език на контаминираните пасажии и на грешките на книжовниците. Права е, че тези грешки са показателни – според текстологията за връзките между преписите, но също така и за източниците на информация на книжовниците, за усвояването на тази информация, изобщо за менталността на преписвачите и компилаторите. Сполучливо е разграничението, което д-р Джелъова прави между преводка и препис, но аз лично не бих употребила тук термина „протограф“, който в текстологията има друго значение, бих предпочела термина „антиграф“ – книга, нещо написано, от което книжовникът преписва, което лежи срещу (анти-) него.

Бих искала да добавя, че А. Джелъова е авторка на текстове, влезли в два сайта, посветени на „История славянобългарска“ (не ги видях включени в списъка с публикации) и аз като съставител на единия, „География на преписите на „История славянобългарска“, бих искала да споделя, че моите впечатления от нея като автор са отлични (<https://www.geographyofletters.org/scripts.html>).

В заключение, д-р Джелъова има приноси статии в различни сфери на историческата лингвистика – впечатляващо е разнообразието от теми, по които тя работи, както и специфичността на „почерка“ ѝ като учен.

Кандидатката е дългогодишен преподавател в Пловдивския университет – от 1989 г., като е водела часовете по старобългарски език, една от най-трудните дисциплини, и има богат педагогически опит. Нейната работа безспорно е ценен принос към издигането на равнището на научните дирения и на преподавателската работа в този университет. Затова аз, като член на научното жури по конкурса, ще гласувам без колебание „за“ в процедурата за присъждане на академичната длъжност „доцент“ на д-р Антоанета Джелъова.

28.VIII.2019

Гр. София